

SELVITYS DIGITALISAATION VAIKUTUKSISTA JHL:N AMMATTIALOIHIN

#TULEVAISUUDENJHL

Aula Research Oy

25.5.2023

SISÄLLYS

Johdanto ... 3

1 Digitalisaation yhteiskunnalliset ja taloudelliset vaikutukset ... 3

2 Digitalisaation vaikutukset julkisella sektorilla ... 4

3 Digitalisaation vaikutukset työntekijöihin ja ammattiliittoihin ... 4

4 Digitalisaation vaikutukset JHL:n ammattialoilla ... 5

Aula Research Oy

25.5.2023

JOHDANTO

Aula Research toteutti JHL:n toimeksiannosta selvityksen siitä, miten digitalisaatio vaikuttaa laajalaisesti yhteiskunnan eri osa-alueisiin, JHL:n edustamiin ammattialoihin sekä ammattiliittojen toimintaan. Kirjallisten lähteiden lisäksi tietoa digitalisaation vaikutuksista haettiin asiantuntija-haastatteluilla. Selvityksessä digitalisaation vaikutuksia on tarkasteltu neljän asiakokonaisuuden kautta:

- Vaikutukset yhteiskuntaan
 - digitalisaatio ilmiönä, Suomen lähtötaso, eriarvoisuus ja hyvinvointi sekä taloudelliset vaikutukset
- Vaikutukset julkisella sektorilla
 - julkisten palvelujen muutos sekä julkinen sektori digitalisaation mahdollistajana
- Vaikutukset työmarkkinoilla ja työpaikoilla
 - työn murros, jatkuva oppiminen, kyberturvallisuus ja tietoturva sekä digiosallisuus
- Vaikutukset JHL:n ammattialoilla
 - ammattialat: sosiaali- ja terveysala, tekniikka-, energia- ja liikenneala, ravitsemis- ja puhtaustala, kasvatus- ja ohjausala, tietotyö-, hallinto- ja kirjastoala sekä turvallisuusala

Tässä tiivistelmässä käydään läpi kirjallisuuskatsauksessa ja asiantuntijahaastatteluissa esiin nousseita digitalisaation keskeisimpiä yhteiskunnallisia vaikutuksia.

1 DIGITALISAATION YHTEISKUNNALLISET JA TALOUDELLISET VAIKUTUKSET

Digitalisaatio on ilmiö, joka automatisoi työtä, palveluita ja tuotantoa sekä tuottaa suuria määriä tietoa jokaisen saataville. Digitalisaatio voidaan jakaa kolmeen eri vaiheeseen:

1. tiedon digitointi,
2. prosessien digitalisointi ja
3. organisaatioiden digitaalinen muutos.

Tiedon digitointi tarkoittaa sitä, että analoginen tieto muutetaan digitaaliseen muotoon. Prosessien digitalisointi viittaa taas siihen, että hyödynnämme digitaalisia teknologioita tiettyjen prosessien suorittamisessa. Organisaatioiden digitaalinen muutos tarkoittaa puolestaan sitä, että organisaatiot tekevät laajan toimintatapojen muutoksen, jossa digitaalisia ratkaisuja hyödynnetään laajamittaisesti läpi koko organisaation.

Digitalisaation kehitys on Suomessa erinomaisella tasolla: vuonna 2022 Suomi oli EU-jäsenvaltioiden kärjessä digitaalitalouden ja yhteiskunnan (DESI) indeksissä. Inhimillisessä pääomassa, joka mittaa kansalaisten digiosaamista ja -valmiuksia, Suomi sijoittui ensimmäiseksi EU:n jäsenmaista.

Digitalisaation taloudellisista vaikutuksista ei olla yksimielisiä taloustieteilijöiden parissa. Osa taloustieteilijöistä on sitä mieltä, että digitalisaation suurimmat taloudelliset vaikutukset on jo nähty. Toiset taloustieteilijät ovat sen sijaan sitä mieltä, että digitalisaation taloudellisista vaikutuksista on nähty vasta murto-osa, ja että suuri osa nykyisistä työtehtävistä voidaan automatisoida digitalisaation avulla.

Aula Research Oy

25.5.2023

2 DIGITALISAATION VAIKUTUKSET JULKISELLA SEKTORILLA

Digitalisaation hyödyntäminen parhaalla mahdollisella tavalla julkisella sektorilla tarkoittaa palvelujen uudelleen suunnittelua asiakaslähtöisesti sekä koko toimintamallin muutosta yli hallinnon rajojen. Merkittäviä haasteita julkishallinnon digitalisaatiossa ovat asiakaskeskeisyyden puute ja se, että digitaalisia palveluja kehitetään yksittäisen viraston näkökulmasta.

Digitalisaatio mahdollistaa julkisten palvelujen tuottamisen uudentlaisia toimintamalleja ja toteutustapoja hyödyntäen, kuten keskitetyt tietovarannot, avoin data, robotit ja esineiden internet (internet of things, IoT). Digitalisoinnin potentiaali vaihtelee palvelun mukaan. Palvelujen digipotentiaalia voidaan luokitella digitalisoinnin helppouden, tavoiteltavien hyötyjen sekä palvelun volyymin perusteella. Yksinkertaiset peruspalvelut, kuten ajanvaraus, voidaan digitalisoida yleensä helposti. Harkinnanvaraiset palvelut, jotka vaativat ammattilaisen pohdintaa (esim. lääkäripalvelut), ovat vuorostaan vaikeampia digitalisoitavia. Suurimpia hyötyjä on saatu palvelujen, joissa on suuri käyttäjämäärä tai jotka eivät ole aika- tai paikkasidonnaisia, digitalisoinnissa.

Julkishallinnon toimintojen digitalisoinnin on arvioitu tuovan suuria hyötyjä, kuten parempi asiakaskokemus ja tehokkuus, kustannussäästöt sekä palvelujen parempi saatavuus. Digitalisaation tuomia riskejä julkiselle sektorille ovat toisaalta esimerkiksi eriarvoisuuden lisääntyminen, jos kansalaisilla ei ole yhtäläisiä mahdollisuuksia käyttää digitaalisia palveluita sekä tietoturva- ja yksityisyysriskit, kuten tietomurrot ja tietojen väärinkäyttö.

3 DIGITALISAATION VAIKUTUKSET TYÖNTEKIJÖIHIN JA AMMATTILIITTOIHIN

Digitaaliset työvälineet voivat toisaalta helpottaa ja tehostaa työtehtävien suorittamista ja toisaalta lisätä työntekijöiden stressiä ja suorituspainetta. Digitalisaatio mahdollistaa myös joustavamman työskentelyn, mikä voi parantaa työhyvinvointia sekä työn ja vapaa-ajan tasapainoa. Riskinä on kuitenkin se, että työntekijät kokevat painetta olla koko ajan tavoitettavissa ja että työ ja vapaa-aika sekoittuvat entisestään. Tällöin työntekijän kokonaiskuormitus kasvaa ja palautuminen työstä estyy.

Digitalisaatio tarjoaa ammattiliitoille mahdollisuuksia parantaa viestintää ja yhteistyötä jäsenten ja sidosryhmien kanssa. Digitalisaation avulla ammattiliitot voivat myös paremmin hallita ja analysoida jäseniä koskevia tietoja, kuten palkka- ja työolotietoja sekä tarjota si-ten entistä laadukkaampia jäsenpalveluja. Toisaalta digitalisaatio haastaa ammattiliittoja, koska sen seurauksena työpaikkoja voi hävitä ja työmarkkinat voivat pirstoutua entisestään. Riskinä on myös, että ammattiliittojen neuvotteluvoima heikentyy, jos työnantajilla on aiempaa laajempi pääsy työntekijöiden työ- ja suorituskykyä koskevaan tietoon. Tätä tietoa työnantajat voivat käyttää neuvotteluissa hyväkseen ja parantaa siten suhteellista neuvotteluasemaansa.

Aula Research Oy

25.5.2023

4 DIGITALISAATION VAIKUTUKSET JHL:N AMMATTIALOILLA

Digitalisaatio luo, muokkaa ja hävittää työtehtäviä myös JHL:n ammattialoilla. Digitalisaation myötä tietyt tehtävät automatisoituvat. Esimerkiksi turvallisuusalalla vaaralliset ja likaiset tehtävät, kuten savusukellus, voidaan siirtää roboteille. Digitalisaatio voi jopa vähentää työntekijöiden tarvetta ja helpottaa siten työvoimapulaa esimerkiksi liikennealalla sekä sosiaali- ja terveysalalla.

Ihmistyön tarve kuitenkin pysyy eri ammattialoilla, koska ihmistä ei voida korvata täysin digitalisaatiolla. Työntekijöiden näkökulmasta digitalisaatio voi synnyttää jopa uusia mielekkäämpiä työtehtäviä sekä monipuolistaa työntekijöiden työnkuvaa. Esimerkiksi liikennealalla digitalisaatio luo uusia tehtäviä, kuten digitaalisten kuljetusjärjestelmien ylläpitäjät ja autonomisten ajoneuvojen operoijat. Uudet työtehtävät voivat vaatia työntekijöiltä uusia taitoja, kuten kykyä käyttää eri teknologioita ja analysoida tietoja.

Digitalisaation myötä työn sisältö voi myös muuttua. Sosiaali- ja terveysalalla yhä suurempi osa työntekijöiden työajasta voi mennä erilaisten järjestelmien käyttämiseen hoitotyön sijaan, minkä seurauksena sosiaalinen vuorovaikutus työntekijöiden ja potilaiden välillä vähentyy. Toisaalta digitalisaatio voi mahdollistaa asiakkaiden yksilöllisemmän ja aktiivisemmän palvelun erilaisten digitaalisten kanavien ja alustojen kautta. Kasvatus- ja ohjausalalla digitaaliset oppimistehtävät ja -materiaalit mahdollistavat sen, että opettajat voivat tarjota oppilaille entistä yksilöllisempää opetusta.

Digitaaliset työkalut voivat tehostaa ja helpottaa työntekijöiden arkea JHL:n ammattialoilla. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla potilaiden nostolaitteet helpottavat työntekijöiden fyysistä kuormitusta. Digitaalisten järjestelmien avulla voidaan myös kerätä suuria määriä tietoa, jota työntekijät voivat analysoida ja käyttää päätöksenteon tukena. Liikennealalla tiedonkeruu ja datan analysointi kuljetusjärjestelmistä auttavat työntekijöitä ennakoimaan ja välttämään ongelmia kuljetusketjussa.

Liian vahva luottamus teknologiaan voi kuitenkin olla haitallista, koska laitteet ja verkkoyhteydet eivät aina toimi. Pahimmillaan työntekijöiden liiallinen luottamus teknologiaan voi johtaa turvallisuuden vaarantumiseen. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla toimimaton e-resepti voi johtaa lääkkeiden virheelliseen annosteluun.

Digitaaliset työkalut mahdollistavat lisäksi entistä tarkemman työajan ja tuottavuuden seurannan. Puhtausalalla moppien sisällä olevien tagien avulla voidaan seurata, missä mopit ovat liikkuneet, ja kuinka paljon niillä on mopattu. Työn digitaalinen seuranta voi toisaalta lisätä toimialan tehokkuutta, mutta myös lisätä työntekijöiden stressiä, jos työn tuottavuutta seurataan liian tarkasti.

Työajan hallinta voi lisäksi vaikeutua digitalisaation myötä, jos työntekijät eivät ole selvillä siitä, mitkä ovat heidän vastuunsa ja velvollisuutensa sähköisten järjestelmien käytössä. Työntekijät voivat tuntea myös tarvetta olla jatkuvasti saatavilla, mikä voi aiheuttaa riippuvuutta teknologiasta. Lisäksi jatkuva istuma- ja päätetyö digitaalisten järjestelmien parissa on fyysinen terveysriski. Esimerkiksi tietotyö-, hallinto- ja kirjastoalalla työ voi olla lähes kokonaan istuma- ja päätetyötä.

Aula Research Oy

25.5.2023

Digitalisaatio koskettaa yhteiskuntaa ja työelämää laajasti ja syvällisesti. JHL:n ja ammattiyhdistysliikkeen on syytä pohtia, miten digitalisaation mahdollisuudet, haasteet ja uhat näyttäytyvät sen jäsenistön arjessa.

Lisätietoa selvityksestä:

Anna Korpikoski
Erityisasiantuntija
Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL
anna.korpikoski@jhl.fi

Juha Vekkilä
Toimitusjohtaja
Aula Research Oy
juha.vekkila@aularesearch.fi